

тацій системи освіти України [Електронний ресурс] / упоряд. : Ю. А. Луценко, А. Г. Обухівська, І. В. Луценко, Н. В. Сосновенко. – К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) ; 12 см. – 475 с.

15. Шкарлет С. М. Інноваційний розвиток освітнього простору у вищих навчальних закладах / С. М. Шкарлет, І. В. Горшунова // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки» : наук. збірник / Черніг. держ. технол. ун-т. – Чернігів : Черніг. держ. технол. ун-т, 2012. – № 3 (60). – С. 5–15.

16. Медянова Е. В. Возможности психологического сопровождения профессионального обучения. Часть 1 / Е. В. Медянова // Управління якістю підготовки фахівців : ювілейна 20-та міжнар. наук.-метод. конф. Одеса, 23–24 квітня 2015 року : матер. – Одеса : Одеська державна академія будівництва та архітектури, 2015. – С. 94–95.

17. Мадзігон В. Інститут педагогіки — поступ у третє тисячоліття / В. Мадзігон // Освіта України. – 2007. – № 16/17. – С. 22–23.

18. Медянова Е. В. Когнитивные составляющие как фактор развития ценностной сферы личности студентов-медиков / Е. В. Медянова // Интегративна антропология. – 2013. – № 2 (22). – С. 57–62.

19. Куцебо О. М. Аналіз зв'язку психологічних захисних механізмів з типологічними особливостями особистості

майбутніх медиків / О. М. Куцебо // Наука і освіта. – 210. – № 9. – С. 81–85.

20. Кривцова Н. В. Анализ связей между показателями инновационного потенциала и социальной адаптивности / Н. В. Кривцова // Становлення особистості професіонала й розвиток : 4-та міжнар. наук.-практ. конференція : матер. Одеса, 27–29 лютого 2015 року : матер. – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. – С. 166–168.

21. Мадінова Ю. І. Питання взаємного впливу психосоціальних і психофізіологічних характеристик адаптивності особистості на прикладі студентів-медиків [Електронний ресурс] / Ю. І. Мадінова // Технології розвитку інтелекту. – 2015. – Т. 1, № 8. – Режим доступу : http://www.psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/151.

22. Сучасні теоретичні та практичні аспекти клінічної медицини : міжнар. наук. конф. студентів та молодих вчених, присвяч. 85-річчю з дня заснування Студентського наукового товариства ОНМедУ. Одеса, 22–24 квітня 2015 року : тези доп. – Одеса : ОНМедУ, 2015. – 346 с.

23. Медянова Е. К. Взаимосвязь перфекционизма и адаптационного потенциала личности студентов начальных курсов / Е. К. Медянова // Адаптаційний потенціал особистості в сучасному соціальному середовищі : зб. наук. праць Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції молодих вчених та студентів. Одеса, 21 травня 2015 року. – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. – С. 40–46.

Надійшла 27.06.2016

Рецензент д-р мед. наук, проф. К. В. Аймедов

УДК 61:378.147

Л. С. Холопов, канд. мед. наук, доц.,
В. А. Штанько, канд. мед. наук, доц.,
С. А. Тихонова, д-р мед. наук, проф.,
В. Б. Яблонська, канд. мед. наук, доц.,
О. В. Хижняк, канд. мед. наук, доц.,
В. О. Баташова-Галинська, канд. мед. наук

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ТА ВЛАСНИЙ ДОСВІД

Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

УДК 61:378.147

Л. С. Холопов, В. А. Штанько, С. А. Тихонова, В. Б. Яблонська,
О. В. Хижняк, В. О. Баташова-Галинська
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ:
СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ТА ВЛАСНИЙ ДОСВІД
Одеський національний медичний університет, Одеса, Україна

Метою даної статті стало узагальнення сучасних поглядів на організацію самостійної роботи студентів (СРС) та її імплементацію в реальні умови, а також аналіз власного досвіду організації СРС, зокрема ефективності впровадження «Робочого зошита» (РЗ) студента.

Для оцінки прихильності студентів до СРС з використанням РЗ було проведено анонімне опитування 63 студентів, які завершили програмний курс навчання з постійним використанням РЗ для СРС. Після аналізу результатів опитування розроблені на кафедрі РЗ у цілому можна вважати зручним і корисним інструментом СРС.

Ключові слова: самостійна робота студентів, робочий зошит.

UDC 61:378.147

L. S. Kholopov, V. A. Shtanko, S. A. Tykhonova, V. B. Iablonska,
O. V. Khyzhnyak, V. O. Batashova-Galinska

ACTUAL ASPECTS OF STUDENT'S INDEPENDENT LEARNING ORGANIZATION IN THE
MEDICAL HIGHER SCHOOLS: CURRENT STATE OF PROBLEM AND OWN EXPERIENCE

The Odessa National Medical University, Odessa, Ukraine

The purpose of this article is generalization of the independent student's work (ISW) organization current views and its implementation in real conditions as well as the analysis of own experience, including the efficacy of introducing student's "Workbook" (SW).

Anonymous survey was carried out among 63 students who completed the training program with constantly usage of SW.

Analysis of the survey results showed that designed at the Department SW can be considered as a convenient and useful tool of ISW.

Key words: independent student's work, workbook.

Актуальність теми

Процес реформування та розвитку системи вищої професійної освіти на сучасному етапі характеризується посиленням акцентів на підвищенні ролі самостійної роботи суб'єктів навчального процесу. Поступова інтеграція вітчизняної системи освіти в європейський та світовий простір потребує нових підходів до підготовки кваліфікованих фахівців, що базуються на збільшенні організаційного, дидактичного та методичного ресурсу самостійної роботи студентів (СРС).

Метою даної статті стало узагальнення сучасних поглядів на організацію СРС і аналіз методик її імплементації в реальну педагогічну практику й аналіз власного досвіду організації СРС, зокрема ефективності впровадження такої форми СРС, як «Робочий зошит» (РЗ) студента.

Сучасний стан проблеми

У педагогічних системах різних країн для визначення поняття «самостійна робота» використовують низку термінів, які підкреслюють її різні аспекти. Популярним серед них є «опосередковане навчання», тобто робота, яку виконують студенти під опосередкованим керівництвом викладача, на протигагу поняттю «пряме» навчання, яке відбувається під безпосереднім керівництвом викладача. У педагогічній літературі Австрії, Швейцарії існує термін «тиха робота», який підкреслює особливий характер діяльності. У французькій та англійській педагогічній літературі використовують поняття «індивідуальна робота». У США застосовують термін «незалежне навчання», що означає таку пізнавальну діяльність, при якій студенти мають значну свободу добору засобів і методів навчання на основі отриманих від викладача навчальних планів-програм [1].

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (ст. 43, розд. 7), СРС належить до основ-

них форм навчального процесу у вищих навчальних закладах [1]. Тобто СРС є обов'язковою складовою частиною навчальної діяльності студента у процесі здобуття вищої освіти. Це спланована, організаційно й методично спрямована пізнавальна діяльність студентів для досягнення конкретного навчального результату, що здійснюється за опосередкованого керівництва викладача.

Базується СРС на самостійності та працездатності студентів. **Самостійність** — здатність людини виконувати певні дії або цілий комплекс дій без безпосередньої допомоги з боку іншої людини або технічних засобів, що її замінюють, керуючись лише власним досвідом. Самостійність студента у здобутті знань є доволі непростим утворенням і передбачає оволодіння ним складними вміннями й навичками, а саме:

— бачити сенс і мету навчальної роботи, бути мотивованим на здобуття загальноосвітніх і професійних знань та вмінь;

— наукової організації власного навчання й освіти. Оскільки навчання є фактично «професійною» діяльністю студента, то воно має свої правила та технології організації (студент повинен уміти визначати мету, предмет і засоби навчальної діяльності, оптимально використовувати відведений на самостійну роботу час);

— творчо, по-новому підходити до питань, які необхідно вирішити, оскільки виконання подібних завдань спонукає студента до стандартизованого прийняття рішень;

— аналізувати й оцінювати здобуті навчальні результати [2].

Тобто самостійність студента у навчальній діяльності визначається наявністю таких компонентів: мотиваційного, орієнтувального, організаційного, процесуального, енергетичного, оціночного.

Працездатність студента — це готовність до виконання тієї чи іншої навчальної роботи з ви-

соким ступенем напруження, із великими затратами нервової енергії протягом певного часу. Працездатність має індивідуальний характер і залежить від внутрішніх та зовнішніх факторів. До суб'єктивних факторів належать інтелектуальні здібності, вмотивованість, особливості волі, стан здоров'я, володіння навичками наукової організації навчальної праці; до об'єктивних — організація навчального місця, режим праці й відпочинку у вищому навчальному закладі (ВНЗ), завантаження різноманітною роботою, наявність доручень, обсяг і теоретичний рівень розумового навантаження, кількість навчальних завдань, монотонне й тривале виконання однієї й тієї ж роботи, тривалість сну, харчування, механічне та примусове заучування тексту.

У ВНЗ СРС поділяється на певні види за такими критеріями:

1. За дидактичною метою — СРС спрямована на вивчення нового матеріалу; закріплення й удосконалення знань і вмінь; контроль знань і вмінь.

2. За типом пізнавальної діяльності: репродуктивна (копіювальна); частково-пошукового характеру; дослідницька.

3. За формою організації навчальної діяльності: фронтальна; групова; індивідуалізована.

4. За джерелом знань:

4.1. *Робота з літературою* (бібліографічними каталогами; навчальними посібниками, підручниками, збірниками вправ, монографіями, довідниками, словниками, методичною літературою, періодичними виданнями).

4.2. *Експериментальна робота* (самостійне дослідження або спостереження за виробничим процесом).

4.3. *Робота з роздавальним матеріалом* (графічні чи об'ємні наочні посібники).

4.4. *Робота з аудіовізуальними та програмними засобами навчання* (автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи, мережеві, мультимедійні технології й телекомунікації, електронні контролюючі програми тощо, Інтернет-ресурси).

5. За плановістю:

5.1. *Планова* — передбачена навчальним планом і робочими навчальними програмами (контрольні, курсові, випускні роботи, навчальні заняття, екзамени, заліки тощо).

5.2. *Непланова* — підготовка рецензій, написання статей, наукових робіт, виконання завдань за межами зазначених тем, перегляд кінофільмів тощо.

6. За змістом і формою роботи:

6.1. Опрацювання лекційного матеріалу.

6.2. Опрацювання додаткової літератури.

6.3. Підготовка до контрольних робіт, екзаменів, заліків.

6.4. Виконання індивідуальних завдань: спостережень, дослідів, аналіз статистичних даних, періодичних публікацій тощо.

6.5. Знайомство з інформацією професійного спрямування.

6.6. Написання рефератів, доповідей, звітів, есе, курсових робіт і проектів, статей, випускних, наукових робіт.

6.7. Виконання навчальних і практичних завдань, вправ тощо.

6.8. Пошук і вивчення додаткової літератури.

6.9. Конспектування, складання планів, тез, анотацій.

6.10. Кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків, створення діаграм тощо).

6.11. Підготовка виступів і повідомлень на семінарські й практичні заняття.

6.12. Виконання письмових, контрольних, лабораторних робіт.

6.13. Проведення спостережень за визначеним об'єктом.

7. За інтенсивністю:

7.1. *Систематична*, яку студенти виконують приблизно рівномірно в однакових обсягах протягом семестру або навчального року.

7.2. *Акордна* (авральна), яку виконують нерівномірно, особливо інтенсивно наприкінці семестру, перед сесією.

8. За місцем здійснення:

8.1. *Аудиторна* — у навчальних кабінетах у позанавчальний час чи під час занять.

8.2. *Домашня* — за місцем проживання (удом, на квартирі, у гуртожитку).

8.3. *Бібліотечно-інформаційна* — у бібліотечних і комп'ютерних залах [2; 3].

Продуктивність СРС залежить від ефективності її організації. Організація самостійної роботи студентів має два необхідні етапи:

1) **початкова організація**, яка передбачає постановку навчальних завдань за безпосередньої участі викладача;

2) **самоорганізація**, що відбувається переважно без присутності викладача.

Успішність самостійної роботи студентів значною мірою залежить від уміння викладача організувати обидва її етапи. Організація СРС — це діяльність викладача для залучення всіх студентів до систематичного й продуктивного самостійного навчання. Керівна роль викладача в організації СРС можлива лише при забезпеченні таких умов:

1. Планування часу. Викладач, визначаючи обсяг самостійної роботи, має враховувати реальний запас навчального часу студентів і темп їхньої роботи.

2. Систематичність. СРС не має виконуватися спішно наприкінці семестру, її потрібно організувати рівномірно, відповідно до тижневого навантаження за навчальним планом.

3. Мотивація. Значення СРС як засобу опанування професійних компетенцій має бути доведеним до свідомості студентів якомога раніше, починаючи з першого курсу.

4. Технологічність. Відсутність умінь самостійно працювати робить цю роботу трудомісткою, тривалою, непродуктивною. Студентів необхідно навчити таких вмінь: структурувати самостійну роботу (проектування виконання етапів роботи в часі тощо); здійснювати пошук необхідної інформації; опрацьовувати джерела інформації, здійснювати запис прочитаного, проводити самоконтроль якості виконаної навчальної роботи.

5. Психогігієна. Вироблення у студентів умінь продуктивно планувати розпорядок дня, виховувати культуру розумової праці.

6. Забезпечення матеріально-технічної бази. Відстеження наявності належного бібліотечного фонду, читальних кімнат у гуртожитку тощо. Забезпеченість різноманітними засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

7. Дидактично-методичне забезпечення. Постійне надання студентам методичних рекомендацій та інструктажів перед новими для них видами самостійної роботи. Підготовка для студентів допоміжних методичних матеріалів, що б дало змогу економити їхній час. Консультування студентів.

8. Контроль і коригування. Забезпечення моніторингу якості виконання СРС. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений навчальною програмою для засвоєння студентом під час самостійної роботи, виносять на поточний і підсумковий контроль поряд із навчальним матеріалом, який опрацьовується під час аудиторних навчальних занять.

9. Оцінка результатів. Результати самостійної роботи студентів оцінюються під час практичних, семінарських занять, перевірки усних і письмових завдань, планів, тестів, конспектів тощо, захисту індивідуальних творчих завдань, курсових, дипломних робіт, складання заліків, екзаменів [2; 4].

З урахуванням вимог сучасності, а також відповідно до останніх наказів і листів Міністерства освіти та науки України з 2015/2016 навчаль-

ного року була зменшена кількість годин аудиторного навантаження з навчальних дисциплін усіх курсів (середньотижневе аудиторне навантаження студентів зменшується на 23 % і становитиме 23,5 год); відповідно зросла кількість годин СРС з дисциплін; виникла необхідність переорієнтування в організації СРС кафедрами та контролю її виконання [4; 5].

Як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом СРС спрямована на формування самостійності студентів. Вона передбачає діяльність студентів із засвоєння знань, формування умінь і навичок без участі викладача, хоча і керується ним. Самостійна аудиторна робота студента виконується під час аудиторних занять, як їх складова частина (при активному консультуванні викладача). Самостійна позааудиторна робота студента виконується у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, регламентується робочим навчальним планом і навчальною програмою, становить не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента.

Однією з форм організації позааудиторної СРС може бути РЗ, який дозволяє підвищити продуктивність навчання, сформувати «портфоліо» досягнень студента (систематична і безперервна оцінка і самооцінка навчання студента), а також оптимізувати підготовку та підвищити ефективність проведення аудиторних занять з теми.

Власний досвід. З метою досягнення максимальної ефективності СРС у вихованні та досягненні клініко-аналітичного автоматизму студентів у межах вивчення основ внутрішньої медицини на кафедрі внутрішньої медицини № 2 Одеського національного медичного університету в 2015/2016 навчальному році були розроблені та впроваджені РЗ до кожної навчальної теми за тематичним планом робочої програми «Внутрішня медицина» для студентів 5-го курсу медичного факультету. Кожний РЗ складається з 10 завдань різних типів відповідно до рівнів засвоєння матеріалу (за В. П. Безпальком), а саме — тести з одним або множинним вибором (I–II рівень); завдання на визначення істинності або хибності твердження (I рівень); упорядкування списку (I рівень); встановлення відповідності (II рівень); заповнення пропусків у тексті (I рівень); робота із зображеннями — його опис, позначення зазначених елементів або пошук зазначених елементів зображення (II рівень), відповіді на питання до ситуаційного завдання (III рівень) [3]. Враховуючи специфіку роботи кафедри, РЗ були створені

українською для вітчизняних студентів, а також англійською та російською мовами для студентів міжнародного факультету.

Завдання підготовлені таким чином, щоб охопити всі основні розділи теми заняття, закріпити засвоєння теоретичного матеріалу (II рівень), а також оволодіти навичками прийняття клінічного рішення відповідно до заданих параметрів стану пацієнта (III рівень). Студенти повинні заповнити РЗ самостійно до початку проведення заняття з даної теми.

Студенту РЗ надається викладачем або на електронних носіях, або в друкованому вигляді. Також РЗ доступні для самостійного завантаження студентами через інтернет-мережу з кафедрального сайту. Студенти виконують завдання в позааудиторний час, роблячи відповідні записи в РЗ, та приносять його на практичне заняття.

Виконання такої роботи, на нашу думку, стимулює студента до самостійного цільового пошуку інформації за тими розділами теми, у яких йому не вистачило наявних знань. Для оптимізації напряму пошуку наприкінці РЗ наведено короткий список рекомендованої літератури та інтернет-посилань.

Викладач на підготовчому етапі практичного заняття перевіряє, оцінює виконання завдань у РЗ. Кожне завдання оцінюється в балах за такою шкалою: 1 бал — завдання виконано повністю без зауважень; 0,5 бала — виконано повністю із зауваженнями; 0,25 бала — виконано частково; 0 балів — не виконано або виконано з критично значущими зауваженнями. Далі бали підсумовуються. Оцінка суми балів за самостійну підготовку: «відмінно» — 9 балів і вище; «добре» — від 8 до 8,75 бала; «задовільно» — від 7 до 7,75 бала; «незадовільно» — 6,75 бала і нижче. Отримана оцінка за СРС враховується при загальному оцінюванні студента за темою практичного заняття.

Викладач аналізує системні помилки та недоліки у виконанні СРС, надає поради щодо збільшення ефективності такої роботи. Таким чином, враховуючи, що РЗ містить стислу, відкориговану викладачем інформацію з теми, зошит у подальшому може бути використаний студентом як інструмент для повторення теми та підготовки до іспиту.

Матеріали та методи дослідження

З метою оцінки прихильності студентів до такої форми самостійної роботи на кафедрі було проведено анонімне опитування 63 студентів, які завершили програмний курс навчання з постій-

ним використанням РЗ для СРС. Респондентам було запропоновано відповісти на п'ять запитань, а саме: «Чи виникали у Вас труднощі при заповненні РЗ?», «Чи вистачало Вам наявних знань для заповнення РЗ або виникла необхідність звертатися до додаткових літературних джерел або інтернету?», «Чи було Вам цікаво заповнювати РЗ?», «Чи вважаєте Ви корисним для себе використання РЗ у процесі навчання, або для Вас це марна трата часу?», «Чи бажаєте Ви у подальшому використовувати РЗ у процесі навчання?».

Результати дослідження та їх обговорення

Після обробки результатів опитування виявилось, що у 36,5 % студентів виникли труднощі при заповненні РЗ, а у більшості (63,5 %) труднощів не було. Це може бути приводом для доопрацювання змісту та форми завдань.

Позитивним результатом ми відмічаємо те, що у 81,0 % студентів виникла необхідність у використанні додаткових джерел інформації — підручників та інтернет-джерел. Водночас 19,0 % студентів відзначили, що їм вистачило власних знань для заповнення РЗ. Більшість студентів вважали цей вид СРС цікавим (61,9 %) і корисним для себе (60,3 %), проте 38,1 % оцінили цю роботу як нецікаву, 39,7 % — як марну трату часу. Погоджуються із продовженням такої форми самостійної роботи 52,4 % студентів, а 47,6 % відзначили цей вид роботи як небажаний, що можна частково пояснити недостатньою мотивованістю студентів і відсутністю навичок самостійного навчання. Останнє викликає серйозне занепокоєння станом сучасного педагогічного процесу.

Висновки

Таким чином, розроблені на кафедрі РЗ у цілому можна вважати зручним і корисним інструментом самостійної роботи студентів і широко використовувати в медичних ВНЗ для навчання студентів, насамперед, для збільшення ефективності теоретичної підготовки. Втім, для III рівня засвоєння теми, поряд з використанням РЗ, слід розробляти інші види самостійної роботи, зокрема практично орієнтовані, як-от: організація роботи студентів з пацієнтами в позааудиторний час, їх участі в діагностично-лікувальних процедурах клінічної бази, аналізі та заповненні медичної документації, — що потребує не лише методологічних і педагогічних зусиль, а й матеріально-адміністративних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37/38. – С. 2004.

2. Грицюк Л. К. Організація самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищого навчального закладу / Л. К. Грицюк, М. В. Сірук // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2011. – № 17. – С. 9–14.

3. Герасимов Е. Н. Актуализация и модернизация ключевых понятий теории педагогических систем В. П. Беспалько и ее основные принципы с позиции компетентностного и технологического подходов к обучению в ВУЗе [Электронный ресурс] / Е. Н. Герасимов, М. Е. Кудряшова //

Universum: Психология и образование : электрон. научн. журн. – 2014. – № 4 (5). – Режим доступа : <http://7universum.com/ru/psy/archive/item/1210>

4. *Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році* : Лист Міністерства освіти та науки України № 59 від 17.03.2015 р.

5. *Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік* : Наказ Міністерства освіти та науки України від 26 січня 2015 року № 47.

Надійшла 10.10.2016

Рецензент д-р мед. наук, проф. О. Л. Холодкова

*Передплатуйте
і читайте
журнал*

ІНТЕГРАТИВНА АНТРОПОЛОГІЯ

У ВИПУСКАХ ЖУРНАЛУ:

**Передплата приймається
у будь-якому
передплатному пункті**

Передплатний індекс 08210

- ◆ Методологія інтегративних процесів
- ◆ Генетичні аспекти біології та медицини
- ◆ Патологічні стани і сучасні технології
- ◆ Філософські проблеми геронтології та геріатрії
- ◆ Дискусії